

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Josefa Fialy (soudce zpravodaje) a soudců Jana Filipa a Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatelky **S. K.**, zastoupené Mgr. Bc. Jakubem Šauerem, advokátem, sídlem Petřínská 1072/2, Plzeň, proti výroku usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 15. července 2021 sp. zn. 2 To 39/2021, jímž bylo zamítnuto odvolání stěžovatelky, a rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 9. února 2021 sp. zn. 4 T 5/2019, kterým byla stěžovatelka odkázána s nárokem na náhradu nemajetkové újmy v penězích na řízení ve věcech občanskoprávních, za účasti **Vrchního soudu v Praze** a **Krajského soudu v Plzni**, jako účastníků řízení, a **Vrchního státního zastupitelství v Praze** a **Krajského státního zastupitelství v Plzni**, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí ve vymezeném rozsahu s tvrzením, že jimi došlo k porušení jejich ústavně zaručených práv a svobod zakotvených v čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) ve spojení s čl. 96 odst. 1 Ústavy.

2. Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a vyžádaného spisu se podává, že Krajský soud v Plzni (dále jen „krajský soud“) shora označeným rozsudkem spoluobviněné N. H. a I. Č. uznal vinnými jednak zvlášť závažným zločinem obchodování s lidmi podle § 168 odst. 1 alinea první, písm. a), alinea druhá, odst. 3 písm. d) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, jednak přečinem nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1 trestního zákoníku, spáchanými ve spolupachatelství podle § 23 trestního zákoníku. Za tyto trestné činy krajský soud uložil obviněné N. H. podle § 168 odst. 3 trestního zákoníku za použití § 43 odst. 1 trestního zákoníku úhrnný trest odnětí svobody v trvání sedmi roků, obviněné I. Č. podle stejných ustanovení trestního zákoníku úhrnný trest odnětí svobody v trvání šesti roků a podle § 56 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku je zařadil k výkonu uloženého trestu odnětí svobody do věznice s ostrahou. Podle § 229 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, krajský soud odkázal stěžovatelku (poškozenou) s jejím nárokem na náhradu nemajetkové újmy v penězích na řízení ve věcech občanskoprávních. Podle závěrů

krajského soudu inkriminovaná trestná činnost spočívala v tom, že v době od podvečerních hodin dne 2. 8. 2018, poté, co obviněná N. H. přivezla stěžovatelku z R. do P. pod příslibem, že půjdou na zábavu, až do dne 5. 8. 2018, v úmyslu získat peníze jednak pro svoji potřebu, jednak za účelem nákupu drog, zjedнала společně s obviněnou I. Č. se stěžovatelkou poskytování sexuálních služeb za úplatu, tj. prostituci, náhodným zákazníkům, na což stěžovatelka bez odporu přistoupila, za tímto účelem ji vždy dovedly do blízkosti benzínové čerpací stanice a jejího okolí v ulici D. v P., kde za jejich pomoci poskytovala sexuální služby za úplatu náhodným zákazníkům, jejichž počet se nepodařilo zjistit, od stěžovatelky pak převzaly vydělané finanční prostředky, nebo alespoň jejich část, za něž z nezjištěného zdroje obstarávaly blíže neurčená množství pervitinu, který nitrožilně aplikovaly stěžovatelce. Tohoto jednání se dopustily přesto, že jim byl znám věk stěžovatelky, přičemž metamfetamin je zařazený jako psychotropní látka v Seznamu II podle Úmluvy o psychotropních látkách přílohy č. 5 k nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, ve znění pozdějších předpisů, k nakládání s touto látkou je třeba povolení podle § 4 a 8 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, ve znění pozdějších předpisů, kterým, jak věděly, nedisponovaly.

3. Odvolání spoluobviněných do všech výroků rozsudku krajského soudu a odvolání stěžovatelky proti jeho adheznímu výroku Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) ústavní stížností rovněž napadeným usnesením s poukazem na § 256 trestního řádu jako nedůvodná zamítl.

4. Proti usnesení vrchního soudu podala obviněná N. H. dovolání, o němž prozatím Nejvyšší soud nerozhodl.

II.

Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka v ústavní stížnosti připomíná, že v trestním řízení uplatnila nárok na náhradu nemajetkové újmy v penězích, která jí vznikla v důsledku trestných činů spáchaných na ní spoluobviněnými, a to ve výši 100 000 Kč. Namítá, že postup a rozhodování krajského soudu o jejím nároku měly charakter pouze formální a postrádající dostatečné zohlednění veškerých podstatných aspektů dopadajících na její osobnostní práva. Vrchní soud, dovozuje dále stěžovatelka, nevzal v potaz jí uváděné skutečnosti a nevypořádal se s ustálenou judikaturou.

6. Stěžovatelka poukazuje na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2014 sp. zn. 6 Tdo 347/2014, ze kterého dovozuje, že závažnost zásahu do práva na osobní integritu vyjadřuje již samotná povaha a závažnost trestného činu. O zásah do osobnostních práv osoby poškozené trestným činem přitom jde podle uvedeného rozsudku i tehdy, nebyla-li znaleckým posudkem konstatována existence posttraumatické stresové poruchy ani jiné poruchy, která by měla pro tuto osobu negativní trvalé následky.

7. Ačkoli projev dopadů trestných činů nemusí být u každé oběti vždy zřetelný na první pohled, resp. se může projevit až později v průběhu celého jejího života, nelze o škodlivosti předmětných trestných činů nikterak pochybovat, a to i s ohledem na přísnost trestů uložených spoluobviněným. Zvláště u dětských obětí je třeba důkladně zvažovat veškeré dopady trestných činů na jejich budoucí život. Krajský soud však výrok

podle § 229 odst. 1 trestního řádu založil na tvrzení, že je přijatelná šance, že stěžovatelka „se s událostí bez velkých potíží vyrovná“. Toto konstatování se opírá pouze o vybrané pasáže znaleckého posudku a výpovědi samotné stěžovatelky, a to bez zohlednění výše uvedených aspektů. Obecné soudy její nárok posoudily nedostatečně za situace, kdy měly k dispozici dostatek podkladů přinejmenším pro jeho částečné přiznání.

8. Dále stěžovatelka namítá, že obecné soudy nedostály nosným důvodům nálezu Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2015 sp. zn. I. ÚS 1587/15 (N 214/79 SbNU 443), neboť se svévolně vyhnuly posouzení náhrady nemajetkové újmy, ačkoli předmětné hodnocení zjištěný skutkový stav umožňoval. Obecné soudy odkazovaly na věk stěžovatelky, její intelektuální úroveň a svéprávnost, přičemž tyto okolnosti jí kladly k tíži, ačkoli správně tomu mělo být naopak. Ústavní soud v nálezu ze dne 3. 8. 2021 sp. zn. II. ÚS 3003/20 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná z <https://nalus.usoud.cz>) konstatoval, že schopnost poškozeného vnímat zásahy do svých práv nesmí sama o sobě vést k tomu, že mu bude přiznána nižší náhrada. Krajský soud ve stěžovatelčině věci uvedl, že pozdější následky nelze očekávat, což je však nepodložený názor, který odporuje požadavku na odpovídající ochranu dětí a „osob s nižším intelektem“. S rozhodnými okolnostmi se nevypořádal ani vrchní soud, který navíc chybně konstatoval, že stěžovatelka doposud není plně svéprávná. Stěžovatelka má za to, že postup obecných soudů zvýhodňuje pachatele trestných činů proti „osobám se sníženým intelektem“, dětem a dalším poškozeným osobám, které neprojeví navenek dopady trestného činu do své osobnostní sféry způsobem považovaným soudy za dostatečný. Uvedeným pachatelům totiž nebude v adhezním řízení uložena povinnost k náhradě nemajetkové újmy v penězích. Současně tím dojde ke znevýhodnění poškozených, což je i stěžovatelka, jejíž nárok nebyl projednán spravedlivým a rovným způsobem. Došlo tedy k její diskriminaci na základě věku (vrchním soudem nesprávně tvrzeného nedostatku plné svéprávnosti) a „nižší mentální úrovně“.

III.

Průběh řízení před Ústavním soudem

9. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům. Vrchní soud i krajský soud ve vyjádřeních pouze odkázaly na odůvodnění ústavní stížností napadených rozhodnutí. Z tohoto důvodu Ústavní soud vyjádření stěžovatelce na vědomí a k případné replice nezaslal.

IV.

Procesní předpoklady projednání návrhu

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastníkem řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí obsahující napadené výroky. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupená v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*). Na těchto závěrech nic nemění ani skutečnost, že řízení o dovolání podaném spoluobviněnou dosud neskončilo.

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

11. Ústavní soud není součástí soustavy soudů, nýbrž je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy). Není povolán k instančnímu přezkumu rozhodnutí obecných soudů. Jeho pravomoc podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy je založena výlučně k přezkumu toho, zda v řízení nebo rozhodnutím v něm vydaným nebyla porušena ústavně chráněná práva nebo svobody stěžovatelky.

12. Obsahovým těžištěm ústavní stížnosti jsou námitky stěžovatelky, které směřují proti nepřiznání náhrady nemajetkové újmy obecnými soudy, resp. jejímu odkázání na řízení ve věcech občanskoprávních. Ústavní soud se proto soustředil na tuto problematiku.

a) Nemajetková újma způsobená trestnou činností

13. Podle čl. 7 odst. 1 Listiny je zaručena „[n]edotknutelnost osoby a jejího soukromí“. Garance nedotknutelnosti osoby spočívá v ochraně tělesné a duševní integrity člověka. Její základní součástí je i zdraví jednotlivce [nález ze dne 9. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2379/08 (N 157/54 SbNU 33), body 10. a 11.; nález ze dne 9. 1. 2014 sp. zn. III. ÚS 2253/13 (N 3/72 SbNU 41), body 15. a 16.; nález ze dne 11. 11. 2014 sp. zn. I. ÚS 2930/13 (N 205/75 SbNU 297), bod 26.]. Zásahem do tělesné a duševní integrity chráněné čl. 7 odst. 1 Listiny, pak je „způsobení zranění, způsobení či zhoršení choroby, a to i choroby, resp. poruchy psychické, ale i pouhé způsobení bolesti“ (nález sp. zn. II. ÚS 2379/08, bod 11.).

14. Ustanovení čl. 7 odst. 1 Listiny zaručuje rovněž nedotknutelnost soukromí. Soukromí jednotlivce je chráněno i dalšími ustanoveními Listiny [zejména čl. 10, 12 a 13 Listiny; viz nález ze dne 22. 3. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 24/10 (N 52/60 SbNU 625; 94/2011 Sb.), bod 31.]. Ze systematického zařazení čl. 7 odst. 1 Listiny i z toho, že toto ustanovení zaručuje právě „nedotknutelnost“ soukromí, vyplývá, že jeho účelem je poskytovat ochranu všem aspektům soukromého života jednotlivce, včetně nejniternějších.

15. Dojde-li k zásahu do sféry, v níž je čl. 7 odst. 1 Listiny zaručena jednotlivcům nedotknutelnost jejich osoby a soukromí, a v důsledku toho i ke vzniku újmy, promítá se ochrana základního práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí do nároků na náhradu takto vzniklé újmy. Ústavní soud vyložil v nálezu sp. zn. III. ÚS 2253/13, bod 35., že „[v] náhradě jakékoli újmy, a to i újmy na zdraví, je zapotřebí vidět i jakési pokračování práv. Skrze uplatnění nároku na náhradu újmy pokračuje subjektivní právo (na zdraví) nebo právní statek či hodnota (zdraví), z jehož porušení škoda vzešla“. Podle tohoto nálezu platí uvedený princip obecně pro náhradu újmy vzniklou porušením určitého práva, nejen pro náhradu újmy na zdraví.

16. Jak bylo již uvedeno, zvláště závažného zločinu obchodování s lidmi podle § 168 odst. 1 alinea první, písm. a), alinea druhá, odst. 3 písm. d) trestního zákoníku se dopustí, kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje, přijme nebo vydá dítě, aby ho bylo užito jiným k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování anebo k výrobě pornografického díla [§ 168 odst. 1 alinea první, písm. a) trestního zákoníku], kdo kořistí z takového jednání [§ 168 odst. 1 alinea

druhá trestního zákoníku], a spáchá-li takový čin v úmyslu, aby jiného bylo užito k prostituci [§ 168 odst. 3 písm. d) trestního zákoníku]. Objektem trestného činu obchodování s lidmi je osobní svoboda v nejširším slova smyslu. Z ustálené judikatury (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2016 sp. zn. 7 Tdo 1438/2016) se podává, že zákonná úprava chrání jak osobní svobodu ve smyslu svobody pohybu a svobody rozhodování, tak osobnost člověka ochranou některých jeho základních lidských práv. Chrání se zde i morální zásady, s nimiž je obchodování s lidmi v příkrém rozporu.

17. Kromě poukazu na ochranu osobní svobody lze zdůraznit, že jednáním pachatele popsaným zejména v § 168 odst. 1 alinea první písm. a) trestního zákoníku a § 168 odst. 3 písm. d) trestního zákoníku a jednáním jiné osoby, která dítě zneužije, je z vnitřní logiky věci vždy porušena nedotknutelnost osoby ve smyslu zásahu do fyzické i psychické integrity jednotlivce. V každém případě tak dochází k porušování nedotknutelnosti soukromí jednotlivce, neboť vymezené ovlivnění vůle dítěte ve spojení s následným jednáním další osoby, je zásahem do jednoho z nejniternějších aspektů soukromého života jednotlivce.

18. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), stanoví v § 2 odst. 2, že obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Podle § 2 odst. 4 písm. c) téhož zákona zvlášť zranitelnou obětí se pro účely tohoto zákona při splnění podmínek uvedených v odstavci 2 nebo 3 rozumí oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku). Oběti trestného činu obchodování s lidmi zákon přiznává status zvlášť zranitelné oběti přímo *ex lege*, tedy bez ohledu na její věk, osobní poměry či další faktory, jež je mohou v konkrétním případě činit zvýšeně zranitelnými. Zákon vychází z předpokladu, že těmto obětem je nutné věnovat zvláštní péči a pozornost při poskytování práv a pomoci. Oběti trestného činu obchodování s lidmi vyžadují specifický přístup a jsou náchylnější k sekundární viktimizaci, proto je na ně třeba nahlížet jako na zvlášť zranitelné oběti (k tomu srov. též směrnici Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. 4. 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boje proti němu a o ochraně obětí).

19. Skutečnost, že náhrada újmy způsobené výše vymezenou trestnou činností představuje pokračování ústavně zaručeného práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, má význam i pro úvahy o rozsahu vzniklé újmy a výši její náhrady u osob, které si pro své zdravotní znevýhodnění nemusí plně uvědomovat či chápat povahu a podstatu zásahu do svých práv. Dojde-li zásahem do nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí (čl. 7 odst. 1 Listiny) ke vzniku újmy, nelze snížit či odeprít náhradu této újmy z důvodu, že poškozený jednotlivce není schopen z důvodů svého věku a dalších osobních specifíků (včetně snížené mentální úrovně) plně chápat zásah do svého základního práva.

20. Dále je namístě vymezit procesní podmínky náhrady nemajetkové újmy v trestním řízení.

b) K procesním aspektům náhrady nemajetkové újmy v adhezním řízení

21. Ústavní soud v nálezu ze dne 8. 8. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 32/16 (N 139/86 SbNU 369; 345/2018 Sb.) vyložil, že „vývoj legislativy upravující postavení poškozeného v trestním

řízení po roce 1989 lze charakterizovat jako směřující k posílení a prohloubení jeho práv“ (bod 59.) a že i k doktrinárnímu vývoji lze souhrnně uvést, že „panuje obecně pozitivní hodnocení nastíněného vývoje legislativy posilující práva poškozeného“ (bod 62.). V tomto nálezu dále uvedl, že „právní řád chrání jako primární zájem poškozeného na trestním řízení [...] vypořádání všech penězi ocenitelných nároků soukromoprávního charakteru, které poškozenému vznikly za pachatelem v důsledku spáchání trestného činu (náhrada škody, nemajetkové újmy, vydání bezdůvodného obohacení)“ (bod 52.).

22. K vývoji náhledu na postavení poškozeného došlo i v souvislosti s uplatňováním adhezního nároku. Ústavní soud tak počal na adhezní řízení vztahovat právo poškozených na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [náleze ze dne 9. 8. 2016 sp. zn. I. ÚS 3456/15 (N 148/82 SbNU 357), část IV.b)] a připustil i možné porušení práva na rovnost v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, koncentruje-li se trestní řízení toliko na obviněného, zatímco poškozený je ignorován [náleze ze dne 9. 10. 2012 sp. zn. II. ÚS 289/12 (N 170/67 SbNU 83), bod 36.], a shledal již i porušení práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny (náleze sp. zn. I. ÚS 1587/15). Podle již citovaného nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/16 „lze tedy uzavřít, že procesní postavení poškozeného v trestním řízení není nadále redukovatelné toliko na zpravidla významný pramen důkazu a na subjekt, jemuž má v trestním řízení být usnadněno vyrovnání jeho majetkoprávních nároků vzniklých v přímé souvislosti se spácháním trestného činu vůči pachateli. Poškozený v trestním řízení realizuje, respektive realizovat může, i některá svá základní práva a svobody představující tzv. tvrdé jádro lidských práv“ (bod 67.). Nastíněný vývoj „proto jednoznačně dospěl do bodu, v němž na postavení poškozeného v trestním řízení nelze nadále nazírat jakožto na doplňkové, bez něhož by se poškozený stejně ochrany všech svých právem uznaných zájmů domohl (typicky uplatněním adhezního nároku v řízení ve věcech občanskoprávních)“ (bod 67.).

23. Možnost Ústavního soudu kasačně zasahovat do rozhodnutí, kterým byl poškozený odkázán se svým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, je přesto omezená. Důvodem je, že většinu pochybení v adhezním řízení lze následně napravit právě v řízení občanskoprávním. Trestní soud nemůže, ani částečně, řádně uplatněný nárok poškozených zamítnout. V tomto ohledu tedy nejde o věc rozsouzenou (*res iudicata*), neboť nároku na náhradu újmy se poškozený nadále může domáhat v řízení občanskoprávním, na které je odkazován. Důvod k zásahu Ústavního soudu je nicméně dán tehdy, kdy pochybení trestních soudů již nelze napravit v občanskoprávním řízení (náleze sp. zn. I. ÚS 1587/15, bod 19.), a dále například tehdy, je-li rozhodnutí o adhezním nároku zatíženo libovůlí či svévolí nebo odůvodnění tohoto rozhodnutí je provedeno způsobem, který porušuje substantivní základní práva účastníků – například je-li založeno na rasové diskriminaci (náleze sp. zn. I. ÚS 1587/15, bod 18.).

24. Dalším důvodem pro zásah Ústavního soudu jsou případy, kdy je přiznaná náhrada nemajetkové újmy excesivně nízká. I přes využití svých práv v trestním řízení by totiž poškození byli nuceni – usilovali-li by o adekvátní výši náhrady – domáhat se svých práv v řízení ve věcech občanskoprávních, kam by je trestní soudy (s částí nároku či nárokem celým) odkazovaly (srov. náleze sp. zn. II. ÚS 3003/20). Odhlédnout nelze ani od skutečnosti, že přiznávání excesivně nízkých, nebo dokonce vůbec žádných náhrad újmy poškozeným v trestním řízení je způsobilé vyvolat u nich pocit bezpráví a vznik druhotné újmy. V občanském soudním řízení by poškození museli znovu prokazovat

oprávněnost svého nároku, což pro ně může znamenat i opětovnou konfrontaci s nepříjemnými či traumatickými zážitky z doby, kdy se stali obětmi trestného činu. Takové důsledky jsou o to více nežádoucí u zvláště zranitelných obětí (§ 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů).

25. Současně je nutné respektovat odlišnosti jednotlivých nároků, které poškozený může v adhezním řízení uplatnit. Poškozeným se podle § 43 odst. 1 trestního řádu rozumí ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Podle § 43 odst. 3 trestního řádu je poškozený oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal. Návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 206 odst. 2 trestního řádu); je-li sjednána dohoda o vině a trestu, je třeba návrh učinit nejpozději při prvním jednání o takové dohodě (§ 175a odst. 2 trestního řádu). Z návrhu musí být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy uplatňuje nebo z jakých důvodů a v jakém rozsahu se uplatňuje nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Důvod a výši škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení je poškozený povinen doložit. Podle § 228 odst. 1 trestního řádu platí, že odsuzuje-li soud obžalovaného pro trestný čin, kterým způsobil jinému majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu nebo kterým se na úkor poškozeného bezdůvodně obohatil, uloží mu v rozsudku, aby poškozenému nahradil majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu v penězích nebo aby vydal bezdůvodné obohacení, byl-li nárok včas uplatněn (§ 43 odst. 3), nestanoví-li tento zákon jinak. Podle § 228 odst. 1 věta za středníkem trestního řádu má soud zákonnou povinnost přiznat poškozenému řádně uplatněný nárok, jsou-li splněny shora zmíněné podmínky a současně ve skutkové větě rozsudku je uvedena výše škody nebo rozsah bezdůvodného obohacení, leda by takovému rozhodnutí bránila zákonná překážka nebo byl nárok obžalovaným již v této výši uspokojen. Zatímco u povinnosti k náhradě škody a k vydání bezdůvodného obohacení zákon stanoví restriktivní podmínky pro odkázání poškozeného s jím uplatněným nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, u povinnosti k náhradě nemajetkové újmy se srovnatelné normativní řešení neuplatní.

26. Toto rozlišení není nahodilé ani bezúčelné. Důvod pro něj spočívá v okolnosti, že účelem adhezního řízení je zrychlení a zjednodušení rozhodování o nárocích poškozeného tak, že se rozhodování o nich uskuteční v trestním řízení, pročež poškozený není nucen následně vést občanskoprávní řízení. Hlavním úkolem trestního soudu je rozhodnout o vině a trestu, přičemž zákonná úprava nepředpokládá, že tento soud bude věnovat posouzení nároku poškozeného shodnou míru pozornosti jako odůvodnění výroku o vině a trestu. Je-li ve skutkové větě rozsudku uvedena výše škody nebo rozsah bezdůvodného obohacení (opírající se o písemné doklady, odborné vyjádření, znalecký posudek apod.), zpravidla nebude vyčíslení předmětného nároku poškozeného právně ani skutkově komplikované, avšak stanovení výše nemajetkové újmy (zejména duševní útrapy při usmrcení nebo závažném ublížení na zdraví, dále snížení důstojnosti poškozeného při zásahu do osobnostních práv či újma na tzv. jiných právech) se v podstatné míře odvíjí ze subjektivní percepce poškozeného. Není-li jeho vlastní vyjádření (vzhledem k osobním specifickým poškozeného apod.) v trestním řízení postačující, nýbrž vyžaduje-li rozsáhlé doplnění „optikou“ soudního znalce (znalecké

dokazování nad rámec posudku, který byl k dispozici v trestním řízení), nelze soudu bez dalšího opodstatněně vytýkat, že nepřistoupil k dokazování o náhradě nemajetkové újmy v penězích a její výši, postupoval podle § 229 odst. 1 trestního řádu a poškozeného odkázal s jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních. Jakkoli není výstižně jednostranně upřednostňovat zásadu rychlosti trestního řízení (srov. čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně základních práv a svobod, resp. § 2 odst. 5 trestního řádu), je nutné i tuto zásadu vzít v potaz.

27. Ve výše odkazovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 3456/15 Ústavní soud připomenul, že „Jedině až pečlivé uvážení všech kritérií pro určení výše náhrady nemajetkové újmy umožní stanovit její adekvátní kompenzaci. Nárok na náhradu nemajetkové újmy poškozených však nebyl v posuzovaném případě podložen takovými zjištěními soudů, která by umožnila její dostatečně přesnou kvantifikaci na základě shora uvedených kritérií. Ústavní soud v této souvislosti dodává, že tvrzení a prokázání požadovaných skutečností přitom náleží poškozeným či jejich zmocněnci a soudy nemají povinnost prokazovat je nad rámec, který by byl v rozporu s požadavkem na rychlost a hospodárnost trestního řízení. V takovém případě by bylo namístež poškozené s jejich nárokem odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016 sp. zn. 4 Tdo 1402/2015).“

28. Tento postup nekoliduje s výše uvedeným ústavněprávním požadavkem, že nezpůsobilo poškozeného chápat plně zásah do svých práv zaručených v čl. 7 odst. 1 Listiny nemůže jít k jeho tíži tím způsobem, že by mu náhrada byla přiznána nižší či zcela odepřena. Tento imperativ se totiž uplatní nejen v adhezním řízení, ale i v řízení ve věcech občanskoprávních, na které je poškozený odkázán.

29. Nebylo by udržitelné zaměňovat roli zákonodárce s úlohou obecných soudů či Ústavního soudu, kterému nepřísluší plnit funkci pozitivního zákonodárce a právní úpravu dotvářet či vykládat způsobem, který se od samotného textu zákona (i jeho smyslu) odlišuje, jakkoliv rozumnými úmysly (další zvýšení ochrany práv poškozených) by zde mohl být veden.

c) Aplikace na projednávanou věc

30. Jak bylo uvedeno, v posuzované věci se stěžovatelka domáhala, aby jí obě spoluobviněné byly povinné společně a nerozdílně nahradit nemajetkovou újmu ve výši 100 000 Kč, krajský soud stěžovatelku odkázal s tímto nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních a vrchní soud její odvolání proti tomuto výroku zamítl. Krajský soud v bodě 310. odůvodnění rozsudku uvedl, že nárok stěžovatelky (uplatněný jejím zmocněncem) je v podstatě nepřezkoumatelný, proto nemohl být akceptován; bylo by nutné provádět další dokazování, které by neúměrně protáhlo trestní řízení. Krajský soud odkazoval zejména na závěry znaleckého posudku vyhotoveného PhDr. Karolínou Malou, soudní znalkyní v oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie – klinická psychologie (č. l. 559-585), podle kterého stěžovatelka „byla v době vyšetření komponovaná, vyhovoval jí režim dětského domova, traumatické reminiscence nemá, necítí zvláštní diskomfort“. Tedy následky spočívají spíše „v obecně škodlivém vlivu prožitého na zdravý, harmonický osobnostní vývoj dívky, potíže v oblasti duševního zdraví, které by se úzce vztahovaly k prožitému, však hmatatelné nejsou“. Je „přijatelná šance“, že se stěžovatelka s událostí bez velkých potíží vyrovná. Kdyby došlo k „alteraci osobnostního

vývoje“ stěžovatelky směrem do budoucna, pak „takové odchýlení bude vícebodové a nelze je připisovat úzce prožitým událostem tak, jak jsou popsány ve vyšetřovacím spisu“. Krajský soud dále poukázal na stručná sdělení stěžovatelčina zmocněnce, který uvedl: „je zřejmé, že v jednání obviněných, které jim je kladeno za vinu, poškozená musela pociťovat ve své osobní sféře jako příkoří, tedy jako nemajetkovou újmu“, „je proto namístě, aby jí za takovou újmu byla poskytnuta peněžitá náhrada.“ ... „mám za to, že tuto nemajetkovou újmu, resp. její vznik, není třeba prokazovat, neboť se jedná o újmu, kterou by v postavení poškozené cítila jakákoli jiná osoba“.

31. Vrchní soud v bodě 16. odůvodnění usnesení tyto úvahy krajského soudu shledal správnými a doplnil je konstatováním, že stěžovatelka dosud není plně svéprávná, proto vykonávají správu jejího jmění rodiče (§ 30 odst. 1 a § 858 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník), avšak je nutné zjistit, zda jejich zájmy nejsou ve střetu se zájmy nezletilé dcery (stěžovatelky), tedy musí být ve výroku soudu správně označena osoba, k jejímž rukám jsou případně spoluobviněné povinné plnit z titulu stanovené povinnosti do dosažení osmnáctého roku věku poškozené.

32. V této souvislosti nutno nejprve konstatovat, že stěžovatelka se narodila dne 21. 8. 2002, proto v den, kdy krajský soud rozhodl napadeným rozsudkem (9. 2. 2021), byla zletilá (srov. § 30 odst. 1 občanského zákoníku, § 126 trestního zákoník a čl. 1 Úmluvy o právech dítěte). Vrchní soud věk stěžovatelky vypočítal chybně a navazující závěr je tedy nesprávný. Ústavněprávní relevanci však nemá každá dílčí jednotlivost soudního procesu. Konkrétní vada či nesprávnost musí být posouzena (kromě reálného vlivu na výsledek sporu) právě z hlediska ústavněprávního rozměru, a zejména musí být hodnoceno, zda soudní řízení bylo (či nikoli) „spravedlivé jako celek“, tj. v celkovém vyznění z pohledu jeho předmětu. Existence určitého nedostatku nemusí vždy vést ke kasaci ústavní stížností napadeného rozhodnutí, nedosahuje-li, nahlíženo v kontextu celého procesu, ústavněprávní roviny [srov. kupř. náleze ze dne 25. 1. 2007 sp. zn. III. ÚS 191/06 (N 14/44 SbNU 183)]. V této souvislosti je určující, že krajský soud výše uvedený vadný závěr nečinil a vrchní soud jej učinil toliko jako důvod doplňující jeho další – na tomto vyjádření nezávislé – úvahy.

33. Z toho, co uvádí krajský soud (bod 30.) se podává, že poškozená resp. její zmocněnec, výši požadované nemajetkové újmy nedoložila a soustředila se jen na její vznik, čímž nesplnila požadavek § 43 odst. 3 trestního řádu. Obecné soudy konstatovaly, že přiznání náhrady nemajetkové újmy poškozené v adhezním řízení by předpokládalo další (zejména znalecké) dokazování, které by neúměrně protáhlo trestní řízení. Jak bylo uvedeno, soudní znalkyně podala výše citovaný posudek a byla krajským soudem vyslechnuta v hlavním líčení. Ve znaleckém posudku (v odpovědi na otázku, zda se u stěžovatelky projevují „duševní potíže“ v souvislosti s jednáním spoluobviněných) uvedla, že předmětná trestná činnost nezanechala na stěžovatelčině psychickém stavu trvalé následky.

34. Ústavní soud považuje za nepochybné, že k zásahu do osobnostních práv trestnou činností došlo, byť znaleckým posudkem nebyla konstatována existence posttraumatické stresové poruchy ani jiné poruchy, která by měla pro stěžovatelku negativní trvalé následky. Význam zásahu do práva na osobní integritu vyjadřuje již samotná povaha a závažnost trestného činu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2014 sp. zn. 6 Tdo 347/2014, na který poukazuje též stěžovatelka). Tyto skutečnosti však

bez dalšího neznamenají, že výsledky dokazování představovaly dostatečný podklad pro rozhodnutí o náhradě nemajetkové újmy v penězích a zejména pro její výši (srov. § 229 odst. 1 trestního řádu).

35. Ústavní soud nepovažuje za excesivní ani konstatování obecných soudů, že disponovaly omezeným množstvím poznatků, které proto nemohly představovat dostatečně ucelený podklad pro (byť jen částečné) stanovení výše náhrady nemajetkové újmy v penězích. Stěžovatelka v ústavní stížnosti případně argumentuje, že povaha a závažnost zvláště závažného zločinu obchodování s lidmi sama o sobě vylučuje závěr, že u ní k nemajetkové újmě nedošlo. Protichůdný závěr však neprosazovaly ani soudy v napadených rozhodnutích. Jejich závěry byly založené na odlišných (výše rekapitulovaných) okolnostech. Není založen ani rozpor s nálezem sp. zn. II. ÚS 3003/20, kde Ústavní soud přisvědčil argumentaci stěžovatelky, že její porucha autistického spektra spojená se sníženou schopností dostatečně chápat zásah do své důstojnosti nepředstavuje důvod, pro který by obecné soudy mohly přistupovat k rozhodování o náhradě nemajetkové újmy v adhezním řízení „lehkovážně“. Tamní stěžovatelka dále vytýkala, že se soudy nevypořádaly dostatečně s jejím návrhem, aby za účelem prokázání trvalých následků na jejím psychickém zdraví došlo k výslechu znalců. Vycházely přitom z výpovědi její matky, která nebyla schopná dostatečně hájit její zájmy, a i v dalších směrech přehlížely důsledky toho, že je zvláště zranitelnou obětí (srov. výše). V nyní posuzované věci však soudy k obdobným úvahám nepřistoupily (nepodcenily svými vyjádřeními význam základního práva stěžovatelky na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí dle čl. 7 odst. 1 Listiny) a znalkyně byla v hlavním líčení vyslechnuta. Stěžovatelka v ústavní stížnosti neuvádí, že se jejímu právnímu zástupci nedostalo adekvátní možnosti k výpovědi znalkyně se vyjádřit či jí klást otázky, které by přispěly k důkladnějšímu objasnění její nemajetkové újmy již v adhezním řízení (a to za situace, kdy byla známa – slovy znalkyně – mentální retardace a sociokulturní deficiencie stěžovatelky; srov. citovaný posudek, č. l. 576 procesního spisu). Předmětné konstatování přitom nepředstavuje kritiku postupu stěžovatelčina zástupce, nýbrž vymezení důvodů, proč nelze oba případy považovat za totožné. Východiska nálezu sp. zn. II. ÚS 3003/20 charakterizuje též okolnost, že k trestné činnosti došlo poté, co byla stěžovatelka na základě rozhodnutí soudu – tj. bez souhlasu matky – hospitalizována v Psychiatrické nemocnici Bohnice a umístěna „na chlapecké oddělení společně s hochy, u nichž bylo zaznamenáno sexuálně nežádoucí chování“. Oproti tomu, v nyní posuzované věci srovnatelný „veřejnoprávní“ kontext přítomný není.

VI. Závěr

36. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že důvody, kvůli kterým krajský soud stěžovatelku odkázal s nárokem na náhradu nemajetkové újmy v penězích na občanskoprávní řízení a vrchní soud odvolání stěžovatelky zamítl, jsou v předmětných rozhodnutích (s výše uvedenými výhradami) dostatečně přehledně a srozumitelně vyloženy, nepůsobí *a priori* nelogicky či neobhajitelně, a lze je označit za projev zásady volného hodnocení důkazů, proti němuž Ústavní soud nemá v posuzované věci důvod zasáhnout. K porušení práva stěžovatelky na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí podle čl. 7 odst. 1 Listiny, práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ani jiných ústavně zaručených práv nebo svobod nedošlo.

37. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl. Takto Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 7. března 2022

Josef Fiala
předseda senátu